

STANKO KOŠIR: *RUTARŠKA POMNENJA*. Gozd Martuljek, samozaložba, 1994. (248 str., 67 črno-belih, 2 barvni fotografiji)

Pred dvema letoma je v samozaložbi izšla za vsakega raziskovalca slovenske etnologije dragocena knjiga o Rutah. Napisal jo je domačin, Rutarjan Stanko Košir iz ljubezni do domačega kraja in njegove preteklosti.

Rute? Na Gorenjskem? To je pravo, danes že staro ime za vas Gozd Martuljek. Staro ime še poznajo starejši domačini v Gornjesavski dolini in na Koroškem. Danes znano ime Gozd Martuljek je po besedah avtorja zakrivila uprava železnic, ki je na dan otvoritve proge Jesenice - Rateče, 14.12.1870, na postajo v Rutah obesila napis Gozd-Martuljek. Gozd je ime, ki ga za Rute uporabljajo prebivalci bližnjih Podkuž. Železničarji so poleg Gozda pristavili še ime potoka Martuljek, kar sicer z vasjo ni imelo nič opraviti, je pa postajo ločilo od vseh drugih postaj z imenom Gozd na Slovenskem. Kasneje je napačno ime Gozd-Martuljek povzela tudi pošta.

Prav tako dosledno kot avtor uporablja ime Rute, Rutarjani, Rutaršce, se je tudi lotil zapisovanja vsega, kar je mislil, da je pomembno za prihodnje rodove. V že objavljenih delih so avtorji pisali o celotni Gornjesavski dolini od Hrušice pri Jesenicah do Rateč. Stanko Košir pa je pogrešal natančnejšo obravnavo domačega kraja in bližnjega Srednjega vrha, s katerim so bile Rute vedno tesno povezane. Sam je zapisal: "Saj ti dve vasi imata vendar tudi svojo preteklost in svoje navade." In še: "Da ne bi izginila v pozabo prav vsa zgodovina vasi, sem sklenil, da bom napisal nekaj spominov, čeprav sem se zavedal, da od petinsedemdesetletnika, ki se s pisanjem doslej ni ukvarjal, ni možno pričakovati pisateljske kvalitete." To ga ni oviralo, saj ga je ob zbiranju in pisanju spremljala želja s svojim delom nekomu omogočiti v prihodnosti napisati "kvalitetno kroniko".

Zanimivo je, katere zapise je avtor izbral za predstavitev preteklosti Rut in Srednjega vrha ter njunih "navad"; knjiga je skoraj v celoti posvečena načinu življenja, ki se v zadnjih sto letih hitro spreminja in staro izginja v pozabo. Gradivo je razdelil v poglavja: *Kmetijstvo*, *Preskrba*, *Verski obredi*, *Blagoslovi*, *Zaposlitve*, *Stari običaji*, *Društva*, *Kultura*. Kar je še čutil, da mora zapisati, je združil v poglavju *Ostalo*.

Na začetek poglavja *Kmetijstvo* je uvrstil izročilo o naselitvi posameznih domačij in razvoju obeh vasi. Sledijo sezname že opuščanih in še vzdrževanih rovtov in objektov na njih, sezname novozgrajenih objektov v obeh vaseh od 1900 do 1941 ter seznam opuščanih kmetij. Predstavil je arhitekturno izročilo in stanovanjske pogoje in v drugi polovici poglavja opisal nekdanje kmetovanje, domače živali, razširjeni del vasi - senožeti in delo na njih ter na koncu različne načine transporta lesa, krme in drugega. V poglavju *Preskrba* je opisal vaške trgovine, gostilne, pošto, preskrbo z vodo, energijo, odnos vaščanov do njihovih vodotokov ter prehranjevanje. Šege in navade je razdelil na več poglavij; *Verski obredi* mu pomenijo šege življenjskega cikla, *Blagoslovi* pa del letnih šeg, ki se dogajajo v cerkvi ali v zvezi z njo (butarce, velikonočni žegen jedi, ognja in vode, procesije). *Stari običaji* vsebujejo nekaj letnih in delovnih šeg. V poglavju *Zaposlitve* vzemo, od česa so živeli vaščani brez zemlje do zgraditve železnice in po tem, še posebej več o železničarskem poklicu. Sledi opis poteka procesa izdelave tkanin in usnja za obleko in obutev ter opis težakih del nekdanj in danes. Poglavji *Društva* in *Kultura* sta posvečeni združevanju vaščanov zunaj kmečkega vsakdana v Lovskem, Gasilskem in Planinskem društvu, pri družabnosti, športu, petju in verskem življenju. Natančneje je opisano tudi

šolstvo in nasploh odnos do izobraževanja. V poglavju *Ostalo* je združena vrsta zapisov, razdeljena na tri enote: *Spremembe v naravi*, *Znamenja in obeležja*, *Pomnenja*.

Način zapisovanja je zelo oseben in obenem izčrpen pri navajanju domačih imen, zabaven, saj vključuje številne anekdote iz rutarškega izročila, in poučen, ko razlaga, kako je bilo po starem drugače. Čeprav je avtorjevo izhodišče ljubezen do starega, do vsega, kar je minilo ali mineva, se nikoli ne zaplete v splošno moraliziranje, ampak ves čas uspeva ostati pri zapisovanju rutarškega vsakdana, s katerim bralca dobesedno omreži. Rutarška pomnenja bo vsakdo, ki ima rad staro, prebral na dušek. Škoda je le, da avtor ni poskrbel tudi za zemljevid kraja, ki bi bralcu omogočil boljšo predstavbo in lažje razumevanje dogodkov v vaškem prostoru.

Kdorkoli se ukvarja z načinom življenja v preteklosti, ve, da je mogoče podatke o načinu življenja in izročilu neke vasi pridobiti s požrtvovalnim in dolgotrajnim obiskovanjem domačinov. In še se zgodi, da ostane kaj zakopano v spominih, ker raziskovalec izve le tisto, o čemer poizveduje, in zapiše tisto, kar se njemu zdi pomembno. Rutarška pomnenja pa so izrazita samorefleksija o domačem izročilu, o načinu življenja, ki ga je avtor živel, premislil in zapisal.

Tatjana Dolžan

FRANCESCA CANADE SAUTMAN, *LA RELIGION QUOTIDIEN: RITES ET CROYANCES POPULAIRES DE LA FIN DU MOYEN AGE*. Leo S. Olschki Editore, Biblioteca di Lares, Nouva Serie, Vol. I., Monografie, Firenze 1995, 232 str.

Pred nami je knjiga Francesce Canade Sautman, profesorice za francosko književnost in srednjeveške študije na City University v New Yorku, ZDA. V njej avtorica skuša odgovoriti na mnoga vprašanja, še več pa nam jih zastavlja. Svoja dognanja je uspela predstaviti na zelo zanimiv način, tako da v vsakem poglavju beremo zgodbo za zgodbo in si mimogrede predstavljamo radoživo vsakdanjost poznega srednjega veka.

Toda pozor, to je srednji vek v Franciji!

Pri obravnavi tega časa je vsekakor na mestu bojazen, da bi ga imeli za brezbarvno sivega, za neusmiljeno krvavega ali da bi si predstavljali, da so ljudje takrat živeli bistveno manj sproščeno ali pa ukleščeni v spone prisile, pa naj so prišle od cerkvene ali posvetne oblasti.

Avtorica si torej v uvodu pripravi nekaj besed, da bi pojasnila, da "odnos med svetim in vsakdanjim ni bil niti vseobsegajoč, niti enopomenski, niti strog. V srednjem veku se je živelo precej drugače kot danes. Ljudje tistega časa so živeli istočasno sveto in posvetno, v resničnosti in domišljiji, v soglasju s čistim in nečistim. Vsakdanje delo je bilo pod zaščito Boga, in Bog je moral jamčiti za dobrobit vsakdana." Takorekoč partnersko sožitje.

Vsakršno delo je bilo pod varstvom kakšnega svetnika in vsak poklic je imel svojega zavetnika, povečini pa še več. Delo je bilo določeno s prepovedmi, s prostim časom in s prazniki.

Kot dokaz o duhovitosti srednjeveških obrtnikov in meščanov nam raziskovalka pokaže na številne izveske na glavnih vratih pariških hiš, na katerih so upodobljene